

IZLOŽBA RAZVOJA TEHNIČKE TERMINOLOGIJE

Nakon 7-godišnjeg prekida ponovno je, prilozima prof. Brauma oživjela terminološka rubrika. Prema prvim reakcijama, ona je opet izazvala živi interes čitalaca, slično kao što su živi interes izazivale rasprave prof. Neidharda objavljivane u našem listu od 1947. do 1973. godine. Upravo je naša terminološka rubrika pomogla da geodezija bude što bolje predstavljena na nedavno održanoj vrlo značajnoj kulturnoj i tehničkoj manifestaciji, koju ćemo zato prikazati na ovom mjestu.

Savez inženjera i tehničara Hrvatske i Nacionalna i sveučilišna biblioteka organizirali su izložbu pod naslovom »Od prvog tehničkog rječnika do tehničke enciklopedije« prigodom 100. obljetnice tiska »Rječnika njemačko-hrvatsko tehnologičkoga nazivlja«. Izložba je bila najavljena izuzetno uspješnim plakatom, a bila je otvorena od 16. 02. 1982. do 3. 03. 1982. godine u auli NSB.

Na izložbi su, osim rječnika i literature presudne za stvaranje tehničke terminologije s područja arhitekture, građevinarstva, rudarstva, strojogradnje, brodarstva, elektrotehnike, kemije, kemijske tehnologije i metalurgije, bila izložena i odgovarajuća djela s područja geodezije.

U opsežnom i lijepo opremljenom katalogu uz izložbu, nalaze se prigodni članci uz razvitak terminologije u pojedinim strukama i popis izložaka. Prenijet ćemo najvažnije dijelove prigodnog teksta uz geodetski dio izložbe, u kojemu su navedeni naslovi svih starih djela koja su bila izložena.

Jedno stoljeće od izlaska »Rječnika njemačko-hrvatskoga tehnologičkoga nazivlja« (1881—1981) bio je višestruki povod za slavlje i prigodne osvrte.

Na našem tlu prikupljeno je prije 100 godina oko 25 000 naziva i tako nam je nastao najbolji dokument stupnja našeg tadašnjeg tehničkog razvitka.

Nazive je prikupio »Klub inženjera i arhitekata« u Zagrebu, koji od svog osnutka 1877. god. smatra jedinstvenu terminologiju temeljem uspješnog razvitka svake struke, a rad na njenom prikupljanju i obradi svojim najvažnijim posebnim zadatkom.

Rječnik je izdan »trudom i troškom« Kluba, ali je cijela naklada od 500 primjeraka bila unaprijed rasprodana. To govori da je Rječnik došao u sredinu koja je bila spremna usvojiti njegova nastojanja.

Povod za slavlje bila je i činjenica, da su za sastavljanje Rječnika stajala na raspolaganju prva pisana stručna djela na hrvatskom i drugim slavenskim jezicima.

Na području geodezije postojalo je djelo, za koje je nestor geodetske terminologije dr Nikola Neidhardt rekao da je skromno po opsegu ali puno ljubavi za geodetsku struku i nastavu. To je »Geodäsija« dr Vjekoslava Köröškenje štampana u Zagrebu 1874. god. u izdanju »Kr. zemaljske vlade Hrvatske, Slavonije i Dalmacije«.

Udžbenik je nastao na temelju predavanja iz geodezije, koja je dr Köröškenji držao od 1862. god. na »Kr. šumarsko-gospodarskom učilištu križevačkom«. Već 1863. god. postojao je umnožen (litografirani) rukopis, koji je preveden na slovenski i oko 1870. god. štampan u izdanju »Kranjskog deželnog odbora«.

Köröškenjeva terminologija proizišla je iz nastojanja, da se u stručnu literaturu uvede što veći broj hrvatskih termina. Rječnik iz 1881. god. je u tom nastojanju racionalniji i konačno uspješniji. Iako u oba ova izvora nalazimo termine koji danas nisu u upotrebi npr. kruglja za kuglu, okomilo i kalamir za visak, razanje za niveliranje i dr, Rječnik u odnosu na Köröškenjevo djelo ima veći broj termina koji se i danas koriste: kao prvo geodezija a ne geodäsija, a zatim azimut umjesto acimut,

barometar i tlakomjer umjesto tlakostroj, karta i zemljokaz umjesto tlovid, metar umjesto meter, površina umjesto ploština, paralaksa umjesto mimogled, teodolit umjesto theodolit i dr.

Novi geodetski termini, koji ne nalazimo u Rječniku, pojavili su se najprije u dva priručnika Franje Kružića, također profesora geodezije u Križevcima.

Prvi je »Fotogrametrija i praktični dio tahimetrije« izdan u Križevcima 1897. god, koji već u naslovu donosi dva nova termina: fotogrametrija i tahimetrija, a u tekstu još nekoliko: fotogrametar (ne za stručnjaka već za poseban fotografski aparat), fototeodolit, tahimetar, tahimetrijsko računalo, Reichenbachov distancmetar i dr.

Drugi Kružićev priručnik »Praktična geodezija ili zemljomjerstvo«, izdan u Zagrebu 1911. god, napisan je »da se u prvom redu unapredi naša početna hrvatska tehnička književnost, a u drugom redu, da stručnjaci i prijatelji knjige dobiju u ruke nešto opširnije djelo hrvatske geodezije«. Osim novih termina iz područja detaljne izmjere zemljišta, ovdje prvi put nalazimo i termine koji se odnose na kartografski prikaz rezultata geodetske izmjere: ekonomski i katastarski plan, pregledna karta ili bjelica, gospodarska karta, sastojinska karta, zatim topografička, gradska, hidrotehnička i željeznička karta.

Na prijelazu stoljeća javio se prvi predstavnik geodezije kao praktične i kao teoretske discipline. To je inž. Vinko Hlavinka, najprije docent geodezije u Križevcima (1899), a zatim profesor na Šumarskoj akademiji u Zagrebu (1899—1919) i na dvogodišnjem Geodetskom tečaju (1910—1923), prvog geodetskoj visokoškolskoj organizaciji u Zagrebu osnovanoj 1908. god.

Hlavinka je bio aktivni član Društva inženjera i arhitekata i jedan od glavnih propagatora tehničke visokoškolske nastave u Zagrebu. Njegovim djelom »Geodezija«, koje je izišlo u tri sveska kao umnoženi rukopis 1911. god. u Zagrebu, obogaćena je stručna terminologija, osim terminima s područja praktične geodezije i terminima s područja optike, osnovnih geodetskih radova i računa izjednačenja.

Nakon Prvog svjetskog rata sudjelovali su i geodetski stručnjaci u akciji prikupljanja »Jugoslavenske tehničke terminologije«. U posebnom prilogu Tehničkog lista iz 1920—1922. god. objavljeno je oko 500 geodetskih termina.

Krajem dvadesetih godina najznačajnija za unapređenje geodetske terminologije smatraju se djela inž. Pavla Horvata, profesora Tehničkog fakulteta u Zagrebu. U njegovoj »Geodeziji« izašloj 1928. god. nalaze se novi geodetski termini s područja triangulacije, teorije pogrešaka, gradnje željeznica i cesta.

Poslije Drugog svjetskog rata došlo je do pravog procvata geodetske sveučilišne literature u Zagrebu i do objavljivanja značajnijih posebnih terminoloških rasprava i rječnika, te tako do postupnog formiranja današnje geodetske terminologije.

Djelima Nikole Neidhardta »Osnovi geodezije« iz 1946. i 1947. god. priključilo se 1948. god. djelo Slavka Macarola »Praktična geodezija«. Prvo u obliku skripata, a od 1950. god. u obliku knjige, »Praktična geodezija« izrasla je u standardni udžbenik i priručnik, koji u trećem izdanju 1978. god. sadrži oko 1650 geodetskih termina.

U cijelom nizu ostalih geodetskih udžbenika Sveučilišta u Zagrebu obrađena su, najčešće u više svezaka, posebna područja geodezije. Brojne nove termine donose djela s glavnim naslovima: »Viša geodezija« Nikolaja Abakumova (1949 i 1950) i Nikole Čubranića (1954—1980), »Račun izjednačenja« Nikole Čubranića (1948—1980), »Sferna astronomija« Nikole Neidhardta i Zdenka Tomaševića (1949—1979), »Inženjerska geodezija« Mate Jankovića (1951—1980), »Topografija« Ivana Kreizigera (1962), »Rudarska mjerenja« Josip Baturića (1957 i 1959), »Fotogrametrija« Vjekoslava Donassya (1958 i 1959) i Franje Brauma (1969—1980), »Fotogrametrija i fotointerpretacija u šumarstvu« Zdenka Tomaševića (1967—1980), »Geofizika« i »Gravimetrija« Stjepana Klaka (1962—1974), »Agrarne operacije« Vjenceslava Medića (1965—1978), »Geodetski instrumenti« Dušana Benčića (1971 i 1973) i »Elektromagnetski daljinomjeri« Veljka Petkovića (1975).

U glasilu Saveza geodetskih inženjera i geometara Jugoslavije »Geodetskom listu«, što ga u Zagrebu izdaje Savez geodetskih inženjera i geometara Hrvatske, nalazi se stalna rubrika »Terminologija«. Glavni suradnik dr. Nikola Neidhardt objavio je u njoj, između 1949. i 1973. god. 92 terminološke rasprave. Neidhardt se 1950. god. osvrnuo i na naslov i neke termine Rječnika, čija je 100-godišnjica proslavljena

i to: tehnološki, tehnički, inženir, arhitekt, mehanik, tehnik, stručnjak i dr. Sve ove rasprave sastavio je Zavod za kartografiju Geodetskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u jedinstvenu publikaciju, kojoj je dodano kazalo pojmova i imena. Tako je nastao još jedan, posebno vrijedan izložak, kojim su prikazana nastojanja prof. Neidhardta i Geodetskog lista na unapređenju geodetske terminologije.

Poseban prilog geodetskoj terminologiji predstavlja Višejezični kartografski rječnik izdan u Zagrebu 1977. god. kojega su, oslonom na Rječnik Međunarodnog kartografskog udruženja sastavili Branko Borčić, Ivan Kreiziger, Paško Lovrić i Nedjeljko Frančula.

Ukupan broj termina koji se nalaze u navedenim suvremenim djelima procjenili smo, na temelju usporedbe s Višejezičnim geodetskim rečnikom što ga je 1980. godine izdao Savez geodetskih inženjera i geometara Jugoslavije, na oko 25 000. U početku smo naveli da Rječnik iz 1881. godine ima 25 000 svih tehničkih termina. Napredak je očit: od Kőröshenijeve »Geodäsije«, koja je sadržavala oko 250 geodetskih termina do danas, geodetska terminologija povećana je 100 puta!

P. Lovrić